

**Kazanım:** Osmanlı Devleti'nin kültür ve medeniyet alanındaki özelliklerini örneklerle açıklar. Bu özet; külliye, yönetim anlayışı, Divan-ı Hümâyün, eğitim kurumları, hukuk sistemi, sanat dalları, günlük hayat, vakıflar ile ahi ve lonca teşkilatlarını kapsar.

## ÖNEMLİ KAVRAMLAR

Külliye · Darüşşifa · İmaret · Divan-ı Hümâyün · Veziriazam · Şeyhülislam · Sıbyan mektebi · Medrese · Enderun · Şer'i hukuk · Örfi hukuk · Mecelle · Vakıf · Ahilik · Lonca · Mehter

## 1 OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİNİN TEMELLERİ

Osmanlı kültür ve medeniyeti; kendinden önce Anadolu'da hüküm süren **Selçuklu Devleti** ve **Türk beyliklerinin** oluşturduğu zengin kültürel birikim üzerine inşa edilmiştir. Osmanlı **mimarisi**, **vakıf geleneği** ve **toplumsal yaşam anlayışı** bu köklü mirasın geliştirilerek devam ettirilmesiyle şekillenmiştir.

**Külliye;** cami merkezli olmak üzere farklı işlevlere sahip birçok yapıyı bir arada bulunduran yapı topluluğudur. Böylece **ibadet, eğitim, sağlık ve sosyal yardım** hizmetleri aynı alanda sunulmuştur.

## DİVRİĞİ ULU CAMİİ VE DARÜŞŞİFASI

**13. yüzyılda** Türkiye Selçuklu Dönemi'nde **Mengücek Beyliği** tarafından inşa edilmiştir. **Cami, darüşşifa ve türbeden** oluşur; ibadet, sağlık ve sosyal yardım hizmetlerini bir arada sunar.

Özelliği: Kesme taş; geometrik ve bitkisel motiflerin yer aldığı zengin taş süsleme sanatı.

## SÜLEYMANİYE CAMİİ VE KÜLLİYESİ

**16. yüzyılda** Kanûnî Sultan Süleyman döneminde **Mimar Sinan** tarafından inşa edilmiştir. İstanbul'un önemli bir tepesindeki külliye **camii, medreseler, darüşşifa, imaret, hamam, sıbyan mektebi ve çarşı** yer alır.

Özelliği: Kesme taş; Osmanlı mimarisinin gelişmiş planlama anlayışı.

**KÜLLİYEDE HANGİ YAPI NE İŞE YARAR:** **CAMİ:** ibadet | **MEDRESE:** eğitim | **DARÜŞŞİFA:** hastaların tedavisi | **İMARET:** ihtiyaç sahiplerine yemek. Her iki külliye de **KESME TAŞ** kullanılması ve hizmetlerin bir arada düşünülmesi, Selçuklu kültürünün Osmanlı'da **GELİŞTİRİLEREK SÜRDÜRÜLDÜĞÜNÜ** gösterir.

## 2 OSMANLI KÜLTÜRÜNÜN YAŞAYAN İZLERİ

Osmanlı Devleti üç kıtaya yayıldığı için bugün **birçok ülkede** Osmanlı eserleri bulunmaktadır: **Poçitel Köyü Camii** (Çapljina, Bosna-Hersek), **Süleymaniye Camii** (Şam, Suriye), **Murat Ağa Camii** (Trablus, Libya), **Büyük Han** (Lefkoşa, KKTC). Bu eserler, Osmanlı'nın gittiği yerlerde **kalıcı yapılar** bıraktığını gösterir. Osmanlı kültürünün izleri yalnızca taş yapılarda değil; **mutfakta, müzikte, dilde ve eğlence geleneklerinde** de yaşamaya devam etmektedir.

| ALAN        | ÜLKELER                                                     | YAŞAYAN İZ                                                                                                       |
|-------------|-------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Mutfak      | Bosna-Hersek, Bulgaristan, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya | <b>Baklava, pilav, kebab, musakka, dolma, çorba</b> gibi Türk mutfağına ait yemek isimleri                       |
| Müzik       | Tunus, Cezayir, Libya, Mısır                                | Orkestralarda <b>kanun, ud, ney</b> gibi Türk müziği sazları                                                     |
| Mimari      | Suriye (Şam)                                                | Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen <b>Hamidiye Çarşısı</b> , bugün kapalı çarşı                                      |
| Gölge oyunu | Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti                               | <b>Karagöz</b> oyunları sahneleniyor, gölge oyunu geleneği yaşıtılıyor                                           |
| Dil         | Libya, Tunus, Cezayir                                       | Günlük dilde <b>"ardakaş", "hastehane", "barek", "şavurma", "ucak"</b> gibi Osmanlı Türkçesinden geçen kelimeler |

## 3 YÖNETİM ANLAYIŞI: UÇ BEYLİĞİNDEN CİHAN DEVLETİNE

Osmanlı Devleti Anadolu'da küçük bir **uç beyliği** olarak ortaya çıkmıştır. Beyliğin ilk dönemlerinde yönetim anlayışı **Türk geleneklerine** göre şekillenmiştir. Bu anlayışa göre **bey**, hem devletin başı hem de **ordunun başkomutanıdır**. Ancak bey seçiminde ve önemli kararlarda **diğer beylerin görüşleri** de dikkate alınmıştır.

Yetenekli devlet adamları ve başarılı politikalar sayesinde Osmanlı Devleti zamanla büyüyerek **üç kıtaya yayılan** güçlü bir devlet hâline gelmiştir. Yöneticiler, devlet yönetimini oluştururken **Türk-İslam geleneklerinden** ve **önceki Türk devletlerinin deneyimlerinden** yararlanmıştır. Devlet büyüdükçe yönetim sisteminde düzenlemeler yapılmış ve yönetim **iki ana kola** ayrılmıştır.

### MERKEZ YÖNETİMİ

**Saray ve Divan-ı Hümayun'un** bulunduğu, tüm kararların alındığı **başkent yönetimidir**.

### TAŞRA YÖNETİMİ

Ülkenin merkezden uzak **eyalet ve sancaklarının** yönetimidir.

**BİLGİ KUTUSU · UNVANLAR DEĞİŞİYOR:** Osmanlı Devleti büyüdükçe devletin başındaki yöneticilerin kullandığı unvanlar da değişmiştir: sırayla **BEY, HAN, HÜDAVENDİĞÂR, SULTAN, PADİŞAH**. Bu değişim, Osmanlı'nın **KÜÇÜK BİR BEYLİKTEN GÜÇLÜ BİR DEVLETE** dönüştüğünü açıkça gösterir.

#### 4 PADİŞAH VE DİVAN-I HÜMÂYUN

Osmanlı Devleti'nde devlet başkanlığı görevini yürüten **padışahlar** devletin mutlak hâkimi olarak **idari, askerî ve mali** konularda geniş yetkilere sahip olmuştur. Padişahlar bu yetkilerini kullanırken **kanunlara, törelere, gelenek ve göreneklere** uygun hareket etmişlerdir.

- **Padişahın temel görevleri:** ülke topraklarını genişletmek, adaleti sağlamak, halkın refah ve mutluluğunu artırmak. Bu görevler **önceki Türk devletlerindeki hükümdarlarla** aynıdır.
- Padişahlar devleti **tek başlarına değil**, kendilerine yardımcı olan görevlilerle birlikte yönetmiştir.

Devlet işlerinin görüşüldüğü **en önemli yönetim kurumu Divan-ı Hümâyun'dur**. Divan'da **idari, askerî ve mali konular** ile **şikâyet ve davalar** görüşülerek karara bağlanmıştır.

**KAYNAK A · DİVAN'IN TARİHİ:** Divan, **MERKEZ TEŞKİLATININ TEMELİNİ** oluşturuyordu. İlk Osmanlı Divanı, **TÜRKİYE SELÇUKLULARI DEVLETİ'NDEKİ DİVAN ÖRNEK ALINARAK** kuruldu ve **ORHAN BEY** zamanından beri Osmanlılarda Divan teşkilatının bulunduğu bilinmektedir. İlk zamanlar Divan üyeleri **PADİŞAH, VEZİR VE BURSA KADISIYDI**. Toplantılara padişahlar başkanlık yaptığı için **PADİŞAH NEREDEYSE DİVAN DA ORADA** toplanırdı.

**İKİ ÖNEMLİ DEĞİŞİKLİK: 1. FATİH** ve ondan sonraki padişahlar Divan'a başkanlık görevini **VEZİRİAZAMLARA** bıraktılar; toplantıları **"KASR-I ADL" (ADALET KULESİ)** denilen pencereden izlemeye başladılar. **2.** Divan teşkilatı **Sultan II. Mahmud Dönemi'nde kaldırılmış** ve yerine **NAZIRLIK (BAKANLIK)** sistemi kurulmuştur.

#### 5 DİVAN-I HÜMÂYUN ÜYELERİ VE GÖREVLERİ

| ÜYE                   | GÖREVİ                                                                                                                    |
|-----------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Veziriazam (Sadrazam) | Padişah'tan sonra <b>en yetkili devlet adamıdır</b> . Padişahın vekili sayılır ve <b>mührünü taşırdı</b> .                |
| Vezirler              | Tecrübeli devlet adamlarıdır; <b>veziriazamın verdiği görevleri</b> yerine getirirlerdi.                                  |
| Kazasker              | Divana gelen <b>büyük davalara bakar, kadı ve müderrislerin atamalarını</b> yapardı.                                      |
| Defterdar             | Devletin <b>gelir ve giderlerini denetler, mali işlerini</b> yürütürdü.                                                   |
| Nişancı               | Diğer devletlerle yapılan <b>antlaşmaların yazışmalarını</b> yürütür, resmî belgelere <b>padişahın tuğrasını</b> çekerdi. |
| Kaptanıderya          | <b>Donanma ve denizcilikle</b> ilgili işlerden sorumluydu.                                                                |
| Şeyhülislam           | Divan'da alınan kararların <b>İslam dinine uygun olup olmadığı</b> konusunda <b>"fetva"</b> verirdi.                      |

**BUGÜNLE BAĞLANTI:** Divan üyelerinin görevlerini bugün farklı devlet yetkilileri yürütmektedir. Kitaptaki etkinlikte verilen örnek eşleştirme şöyledir: **VEZİRİAZAM (SADRAZAM) → CUMHURBAŞKANI YARDIMCISI**.

## 6 EĞİTİM: SIBYAN MEKTEBİ, MEDRESE VE ENDERUN

Osmanlı Devleti'nde eğitim, **toplumun ve devletin ihtiyaçlarına göre** düzenlenmiştir. İlk dönemlerde **sıbyan mektepleri** ve **medreseler** eğitimde önemli yer tutmuştur. Daha sonra devlet yönetimine nitelikli görevliler yetiştirmek amacıyla **Enderun Mektebi** açılmıştır. Zamanla askerî alanda **Avrupa tarzı okullar** kurulmuş, **azınlık ve yabancı okulları** da eğitim hayatında yer almıştır.

| SIBYAN MEKTEBİ                                                                                                                                                                       | MEDRESE                                                                                                                                                                                                                                  | ENDERUN MEKTEBİ                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>İlk basamak</b> okuldur. Okuma-yazma, <b>basit dinî bilgiler</b> ve <b>Kur'an</b> öğretilirdi.</p> <p>Örnek: Müslüman çocuklar 5-6 yaşında başlar, 3-4 yıl eğitim görürdü.</p> | <p><b>Daha üst düzey</b> eğitim kurumudur. Dinî ilimlerin yanında <b>matematik, astronomi, mantık, felsefe, tıp</b> gibi dersler de okutulurdu.</p> <p>Örnek: Devletin kadı, müderris, din görevlisi ve yöneticilerini yetiştirirdi.</p> | <p><b>Saray içinde</b> kurulan ve devletin <b>üst düzey yöneticilerini</b> yetiştiren okuldur. Sınırlar genişledikçe artan <b>yetiştirmiş insan gücü</b> ihtiyacını karşılamak için açılmıştır.</p> <p>Örnek: Başarılı öğrenciler devlet görevlisi, komutan veya yönetici olmuştur.</p> |

**KAYNAK B · SIBYAN MEKTEPLERİ:** Bu okulların **DÜZENLİ BİR EĞİTİM PROGRAMI VE BELLİ BİR EĞİTİM SÜRESİ YOKTU**. Müslüman çocuklarının devam ettiği okullar olup çocuklar **5-6 YAŞLARINDA** başlar, **3-4 YIL** kadar eğitim görürlerdi. Erkeklerin yanında **8-9 YAŞINA KADAR KIZLAR DA** eğitim görmekteydi. Öğrenilenlerin büyük bir kısmı **GÜNLÜK HAYATTA YAŞAMI KOLAYLAŞTIRAN** bilgilerdi.

## 7 YENİLEŞME DÖNEMİ OKULLARI VE MESLEKİ EĞİTİM

Osmanlı Devleti, **XVIII. yüzyıldan itibaren** Avrupa'daki gelişmelerden etkilenecek **Batı tarzında okullar** açmaya başlamıştır. Dinî eğitim veren okulların yanında **yabancı dil öğretilen** ve **fen bilimlerinin okutulduğu** modern okullar kurulmuştur. Özellikle askerî eksiklikleri gidermek için **Mühendishane-i Bahri-i Hümayun (Deniz Mühendislik Okulu)** ve **Mühendishane-i Berri-i Hümayun (Kara Mühendislik Okulu)** açılmıştır. **II. Mahmud** döneminde ise **ilköğretimin zorunlu hâle getirilmesi** için ilk çalışmalar yürütülmüştür.

| KURUM                                                 | NE İÇİN AÇILDI?                                                                |
|-------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Rüştiye</b>                                        | <b>Ortaokul</b> düzeyindeki okullar                                            |
| <b>İdadî</b>                                          | <b>Lise</b> düzeyindeki okullar                                                |
| <b>Darülfünun</b> (İstanbul Üniversitesi)             | Osmanlı Devleti'nin <b>ilk üniversitesi</b> sayılır                            |
| <b>Kız ve erkek öğretmen okulları</b>                 | <b>Öğretmen</b> yetiştirmek                                                    |
| <b>Darüşşafaka</b>                                    | <b>Kimsesiz çocuklara</b> eğitim vermek                                        |
| <b>Sanayi-i Nefise Mektebi</b> (Güzel Sanatlar Okulu) | Güzel sanatlar eğitimi; <b>Cumhuriyet Dönemi'nde de</b> varlığını sürdürmüştür |

**MESLEKİ EĞİTİM:** Başlangıçta gençlere **MESLEK VE AHLAK ÖĞRETEN LONCA TEŞKİLATLARI** varken **TANZİMAT SONRASINDA** modern meslek okulları açılmıştır: **TELGRAF MEKTEBİ** (iletişim), **ECZACI MEKTEBİ** (sağlık), **KAPTAN VE ÇARKÇI YÜKSEK DENİZ MEKTEBİ** (denizcilik), **MEKTEB-İ HUKUK-I ŞÂHÂNE** (hâkim yetiştirmek), **MEKTEB-İ SANAYİ** (sanayi ve teknik alanlarda eleman yetiştirmek).

## 8 HUKUK SİSTEMİ: ŞER'İ VE ÖRFİ HUKUK

Osmanlı Devleti'nde **adalet, devletin en temel görevi** kabul edilmiştir. “**Adalet mülkün temelidir.**” anlayışıyla hareket eden padişahlar, **toplum düzenini korumakla** yükümlü sayılmıştır.

| ŞER'İ HUKUK                        | ÖRFİ HUKUK                                                            |
|------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| İslam dininin kurallarına dayanır. | Padişahların koyduğu kurallardan ve geleneksel uygulamalardan oluşur. |
| Kaynağı <b>dinî hükümlerdir.</b>   | Padişah bu kuralları <b>devlet düzenini sağlamak</b> amacıyla koyar.  |

Bu sistemde adalet işlerini **kadılar** yürütmüştür. Mahkemelerde **Müslüman ve gayrimüslim tebaaya inançlarına göre** adaletli davranılması esas alınmıştır.

**KAYNAK C · KANUN NASIL DOĞARDI?:** Osmanlı kanunu **FERMAN ŞEKLİNDE** ortaya çıkmıştır: “*Sultan ne buyurursa o sultanın yasaıdır.*” Böylelikle sultanların koşullar gerektirdikçe çıkardığı kurallar bütünü bir **kanunname** oluşturmuştur.

## 9 HUKUKTA YENİLEŞME: MECELLE VE KANUN-I ESASİ

Padişahlar tarafından çıkarılan **kanunnameler** devlet işlerinin düzenli yürütülmesini sağlamıştır. Bu kanunların hazırlanmasında **şeyhülislam, kazasker, nişancı** gibi devlet görevlileri de yer almıştır.

**XVIII. yüzyılda** Avrupa'daki gelişmelerden etkilenen Osmanlı Devleti, hukuk alanında **modern düzenlemelere** gitmiştir. **Ahmet Cevdet Paşa** öncülüğünde hazırlanan **Mecelle**, İslam dünyasının **medeni kanun niteliğindeki ilk hukuk metni** olmuştur. **II. Abdülhamit Dönemi'nde** ilan edilen **Kanun-ı Esasi** ile **ilk anayasal düzene** geçilmiş ve **halkın hakları güvence altına** alınmıştır.

| KAYNAK Ç · MECELLE'DEN MADDE                     | ANLAMI                                                                                           |
|--------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Madde 8</b> — Berâet-i zimmet asıldır.        | Asıl olan üzerinde bir hak olmamaktır, <b>suçsuzluktur.</b>                                      |
| <b>Madde 10</b>                                  | Belli bir zamanda kesin olan bir konunun <b>aksine delil olmadıkça devamlılığına</b> hükmedilir. |
| <b>Madde 79</b> — Kişi ikrarıyla muaheze olunur. | Kişi <b>kendi ikrarı (itirafı)</b> ile sorumlu tutulur.                                          |
| <b>Madde 85</b>                                  | Bir şeyin <b>faydası, karşılığının ödenmesindedir.</b>                                           |

## 10

## SANAT ANLAYIŞI: MİMARİ, SÜSLEME SANATLARI VE MEHTER

Osmanlı Devleti'nde sanat; **dinî değerler, gelenekler ve estetik anlayış** çerçevesinde gelişmiştir. Osmanlı sanatı, **fethedilen yerlerdeki farklı kültürleri kendi gelenekleriyle birleştirerek** hem **Doğu** hem de **Batı** etkilerini taşıyan **özgün bir kimlik** kazanmıştır.

Osmanlı sanatının en önemli alanlarından biri **mimaridir**. **Camiler, köprüler, kervansaraylar ve çeşmeler** bu mimarinin en güzel örneklerindendir. Özellikle **Mimar Sinan, Süleymaniye ve Selimiye** Camileri ile Osmanlı mimarisine **teknik, estetik ve mühendislik** açısından önemli katkılar sağlamıştır.

| SANAT DALI                              | KİTAPTA Kİ BİLGİ                                                                                                 |
|-----------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Hat                                     | <b>Güzel yazı yazma</b> sanatıdır. Özellikle <b>Kur'an-ı Kerim</b> ve resmî belgelerin yazımında kullanılmıştır. |
| Minyatür                                | Minyatürlerde <b>tarihî olaylar</b> ve <b>saray hayatı</b> resmedilmiştir.                                       |
| Çini ve tezhip                          | Hat ve minyatürle birlikte <b>en yaygın süsleme sanatları</b> arasındadır.                                       |
| Halicilik, ebru, ahşap oyma, bakırcılık | <b>Günlük hayatta sıkça kullanılan</b> sanat dallarıdır.                                                         |

**MEHTER TAKIMI VE KAYNAK D:** Osmanlı ordusunun **RESMÎ MÜZİK TOPLULUĞU** olan **Mehter Takımı, TÜRK MÜZİĞİNİN GELİŞMESİNDE** önemli bir rol oynamıştır. Viyana klasiklerinden **MOZART** da Osmanlı dönemi Türk müziğinden **OLDUKÇA ETKİLENMİŞTİR**; bugün tüm dünyanın bildiği **TÜRK MARŞI** bu ilginin bir örneğidir.

## 11

## GÜNLÜK HAYAT

Osmanlı Devleti'nde günlük hayat; **dinî inançlar, gelenekler ve yaşanan yere** göre şekillenmiştir. **Şehir, köy ve obalarda** yaşayan insanlar farklı alışkanlıklara sahip olsa da toplumda **yardımlaşma, saygı ve komşuluk ilişkileri** her zaman ön planda tutulmuştur.

| ŞEHİRDE YAŞAM                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | EVDE VE AİLEDE                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | KÖYDE VE OBADA                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"><li>Yaşam <b>camii, çarşı ve mahalle</b> etrafında örgütlenmiştir.</li><li>Farklı inançtan topluluklar <b>huzur içinde bir arada</b> yaşamıştır.</li><li><b>Meddah, Karagöz, orta oyunu</b> gibi gösteriler izlenmiştir.</li><li><b>Ramazan ayı, bayramlar, düğünler, şenlikler</b> özel günlerdir.</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>Çocukların yetiştirilmesinden <b>anne ve baba birlikte</b> sorumludur.</li><li>Evler <b>maddi duruma göre</b> farklılık gösterir.</li><li>Misafir <b>güler yüze</b> karşılanır, en güzel şekilde ağırlanır.</li><li>Sofra <b>yerde kurulur</b>; sofraya <b>önce büyükler</b> oturur.</li><li>Yemekten önce ve sonra <b>eller yıkanır, israf edilmez</b>.</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>Halkın <b>büyük bir bölümü köylerde</b> yaşar.</li><li>Geçim kaynağı <b>tarım ve hayvancılıktır</b>.</li><li><b>Konargöçerler yaylak ve kışlaklar</b> arasında gidip gelerek hayvancılık yapmıştır.</li><li>Konargöçerler <b>zamanla yerleşik hayata</b> geçmiştir.</li></ul> |

**SOFRA VE ÇARŞI:** Osmanlı mutfağında **ÇORBA, PİLAV, ET YEMEKLERİ, SEBZE YEMEKLERİ VE ŞERBET** önemli bir yer tutmuştur. Günlük yaşam **SABAHIN ERKEN SAATLERİNDE** başlar, herkes **İŞİNİ HAKKIYLA** yapmaya özen gösterirdi. Şehirlerde ticaretin kalbi **bedesten** denilen **KORUNAKLI ÇARŞILARDA** atardı; esnaflar **AHİLİK VE LONCA TEŞKİLATININ** ahlaki kurallarına göre **DÜRÜSTÇE** ticaret yapardı.

**Vakıf**; kişilerin **mal veya mülklerini toplum yararına kullanılmak üzere süresiz olarak bağışlamalarıdır**. Vakfedilen mallar **satılamaz, devredilemez ve miras bırakılamaz**. İslam dininin **yardımlaşma ve dayanışma** ilkelerine dayanan bu kurumlar; **yoksullara yardım etmek, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler sunmak** amacıyla kurulmuştur.

**Selçukluların temellerini attığı** vakıf anlayışı, Osmanlı Devleti zamanında **altın çağını** yaşamıştır. **Cami, medrese, darüşşifa, imarethane, han, köprü, kervansaray** gibi yapılar vakıflar yoluyla halkın hizmetine sunulmuş; giderleri vakfa bağışlanan **dükkân, tarla, bahçe** gibi yerlerin gelirlerinden karşılanmıştır. Böylece **devlet hazinesine yük olmadan** hizmetlerin sürekliliği sağlanmış, vakıf eserleri **yüzyıllarca ayakta** kalabilmiştir. Vakıflar sayesinde **fakirler gözetilmiş, hastalar tedavi edilmiş, öğrenciler okutulmuş, yolcular misafir edilmiş**; hatta **hayvanların beslenmesi ve çevrenin korunması** için bile vakıflar kurulmuştur.

**KAYNAK E · BEŞİKTEN MEZARA VAKIF:** “Vakıflar sayesinde bir adam **VAKIF BİR YERDE DOĞAR, VAKIF BEŞİKTE UYUR**, vakıf mallardan yer içer, **VAKIF KİTAPLARDAN OKUR**, vakıf bir medresede hocalık eder ve öldüğü zaman **VAKIF BİR MEZARLIĞA GÖMÜLÜRDÜ**.” Yani vakıflar **İNSAN HAYATININ HER ANINDA** devreye girecek şekilde düzenlenmiştir.

- **Osmanlı’da ilginç vakıflar:** Meyve Yediren Vakıf
- Göl Temizleyen Vakıf
- Müslim ve Gayrimüslime Mezar Yaptıran Vakıf
- Öğrencilere Piknik Yaptıran Vakıf
- Leylekleri Koruyan Vakıf
- Kitapları Tamir Eden Vakıf

**NEDEN “VAKIF MEDENİYETİ”?:** Vakıfların hizmetlerinden yararlanmak için **DİN, DİL, IRK YA DA CİNSİYET AYRIMI YAPILMAMIŞTIR**. Bu durum toplumda **BİRLİK, BERABERLİK VE SOSYAL ADALETİN** sağlanmasına katkı sunmuş; vakıflar **DEVLETİN YÜKÜNÜ HAFİFLETEK** birçok kamu hizmetinin halk tarafından karşılanmasını mümkün kılmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti bir **“VAKIF MEDENİYETİ”** olarak da anılmıştır.

**BİLGİ KUTUSU · BUGÜN KİM KORUYOR?:** Osmanlı ve Türkiye Selçuklu Devleti’nden kalan pek çok vakfın **KORUNMASI, BAKIMI VE ONARIMI** bugün **VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ** tarafından yürütülmektedir. Bu kurum **YENİ VAKIFLARIN KURULMASI** ve **MEVCUT VAKIFLARIN DENETLENMESİ** görevini de yerine getirir.

## 13

## AHİLİK VE LONCA TEŞKİLATI

**Ahilik;** Anadolu'da XIII. ve XIX. yüzyıllar arasında halkın **sanat ve meslek alanında yetişmesini** sağlayan, onları **ahlaki yönden** yetiştiren, çalışma yaşamını **iyi insan meziyetlerini esas** alarak düzenleyen bir örgütlenmedir. Kısaca **güzel ahlak, doğruluk, kardeşlik ve yardımseverliğin** birleştiği **sosyoekonomik bir düzendir**. Bu kurum yaklaşık **beş yüz yılı aşkın** bir süre Anadolu halkının ekonomik ve sosyal düzenine yön vermiştir.

Ahi teşkilatının kurucusu **Ahi Evran'dır**. Ahilikte **meslek eğitimi ile ahlaki ve dinî eğitim bir arada** verilmiş; üretimde **kalite ve helal kazanç** esas alınmıştır. Eğitim sadece erkeklerle sınırlı kalmamış; **Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları)** sayesinde **kadınlar da meslek sahibi** olmuştur. Ahiler kazançlarını **fakirler ve kimsesizlerle paylaşarak** bir nevi **sosyal güvenlik kurumu** gibi görev yapmıştır.

| AHI OLMANIN KURALLARI | ANLAMI              | KURAL              | ANLAMI                            |
|-----------------------|---------------------|--------------------|-----------------------------------|
| Eli açık olmalı       | Cömert olmak        | Gözü kapalı olmalı | Kusur görmemek                    |
| Sofrası açık olmalı   | İkramı bol olmak    | Dili kapalı olmalı | Gıybet ve kötü sözden uzak durmak |
| Kapısı açık olmalı    | Misafirperver olmak | Merhametli olmalı  | Şefkatli ve anlayışlı davranmak   |

Sınırlar genişleyince ticaret hayatı da değişmiştir. Başlangıçta **yalnızca Müslüman esnaflardan** oluşan Ahi teşkilatı, **Hristiyanların ve Yahudilerin de ticarete katılmasıyla** değişmiştir. Ayrıca **ticaretin gelişmesi, şehirlerin büyümesi ve nüfusun artması** sonucunda Ahi teşkilatı **yetersiz kalmış**, yerini **lonca teşkilatına** bırakmıştır.

**Loncalar;** aynı meslek grubundan **esnaf ve sanatkârların** oluşturduğu, **devlet denetimi altında** çalışan **meslek örgütleridir**. Ahilikteki **meslek ahlakı ve dayanışma anlayışını** sürdürmüşlerdir. **Demirciler, bakırcılar, ayakkabıcılar** gibi meslek grupları **ayrı loncalarda** faaliyet göstermiştir.

**LONCALARIN BAŞLICA GÖREVLERİ:** Esnaf arasında **DAYANIŞMAYI SAĞLAR** | **ÜRETİMİ DÜZENLER** | **KALİTELİ MAL ÜRETİMİNİ DENETLER** | **FİYATLARI KONTROL ALTINDA TUTAR.**

## 14

## KÜLTÜREL MİRAS VE İSLAM MEDENİYETİNİN ETKİSİ

Bir milletin sahip olduğu **sosyal, kültürel ve ahlaki değerler** uzun bir tarih boyunca oluşur. Bu nedenle bireylerin **kendi ülkesinin tarihini öğrenmesi ve araştırması** çok önemlidir. Ülke tarihini bilmek, geçmişte yaşanan olayların **doğru anlaşılmasına** ve **millî değerlerin korunmasına** yardımcı olur. Tarihi araştırmak sadece bilgi kazandırmaz; insanlara **kim olduğunu hatırlatır** ve güçlü bir **millî kimlik** oluşturmaya katkıda bulunur.

Osmanlı Devleti'nin kültür ve medeniyetinin şekillenmesinde farklı coğrafya ve kültürlerin yanı sıra **İslam kültür ve medeniyetinin** de önemli bir etkisi olmuştur. İslam dininin **yardımlaşma, dayanışma, adalet, merhamet** gibi değerleri Osmanlı toplum hayatında da kendini göstermiştir. **Medreseler, camiler, darüşşifalar (hastaneler), külliyeler ve vakıflar** bu anlayışın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

## KAYNAK G · ÜSKÜDAR'DA SADAKA TAŞI

Üsküdar'da bazı mahallelerde "**Sadaka Taşı**" bulunurdu. Mahalle sakinleri **yatsı namazına** camiye giderken taşın kovuğuna **bir miktar para** bırakırlardı. Namazdan sonra camiden **ihtiyacı olanlar en son çıkar** ve taşın yanından geçerken kovuğa ellerini daldırarak bir miktar para alırlardı.

**Kimse paranın hepsini kaldırmayı düşünmezdi. Ertesi günün ekmek parasını almak onlara yeterdi.**

**Öyle ki ertesi sabah sadaka taşında hâlâ para kalmış olduğu bile olurdu.**

**Neden önemli?** Yardım eden ile yardım alan birbirini görmez; böylece kimse **utandırılmadan** desteklenir. Bu, Osmanlı'daki **yardımlaşma ve dayanışma** anlayışının güzel bir örneğidir.

## 15

## HIZLI TEKRAR

- **Külliye:** Cami merkezli, farklı işlevli yapılar topluluğu.
- **Darüşşifa:** Hastaların tedavi edildiği yer | **İmaret:** Yemek verilen yer.
- **Yönetim:** Merkez (saray + Divan) ve taşra (eyalet, sancak).
- **Unvanlar:** Bey → han → hüdavendigâr → sultan → padişah.
- **Divan-ı Hümâyûn:** En önemli yönetim kurumu; II. Mahmud kaldırdı.
- **Divan üyeleri:** Veziriazam, vezirler, kazasker, defterdar, nişancı, kaptanıderya, şeyhülislam.
- **Eğitim:** Sıbyan mektebi → medrese → Enderun.
- **Hukuk:** Şer'i (din kuralları) + örfi (padişahın kuralları); kadılar karar verir.
- **Mecelle:** İlk medeni kanun niteliğinde metin | **Kanun-ı Esasi:** İlk anayasa.
- **Sanat:** Mimari (Mimar Sinan), hat, minyatür, çini, tezhip, ebru, mehter.
- **Vakıf:** Malı toplum yararına süresiz bağışlamak; satılamaz, devredilemez.
- **Ahilik → Lonca:** Meslek ahlakı, dayanışma, kaliteli üretim.